

**Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**

Природничо-географічний факультет

Кафедра географії та геоекології

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Ландшафтознавство»

II курс (1 бакалаврський РВО), II семестр
ОП: «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»,
«Середня освіта (Географія та Мова і література (англійська))»
форми навчання – денна та заочна

м. Кропивницький 2020

Автор си­ла­бу­су – док­тор гео­графі­чних наук, про­фе­сор ка­фе­дри гео­графії та гео­еко­ло­гії А.І. Кри­вуль­чен­ко (елек­трон­на а­дреса: tavryda47@gmail.com).

Си­ла­бус роз­гля­ну­тий на за­сідан­ні ка­фе­дри гео­графії та гео­еко­ло­гії

Про­то­кол від 31.08.2020 ро­ку № 1

За­ві­ду­вач ка­фе­дри _____ _____ (доц. Се­мен­юк Л.Л.)

Навчальна дисципліна «Ландшафтознавство»

Характеристика навчального курсу

Місце ландшафтознавства в програмі навчання. Навчальний курс «Ландшафтознавство» є нормативною дисципліною підготовки фахівців-географів, він належить до кола фізико-географічних наук геокомплексного характеру (Наук про Землю). Його викладання здійснюється на основі раніше вивчених фізико-географічних дисциплін геокомпонентного характеру, а також таких курсів як «геологія», «землезнавство», «картографія».

Загальний розподіл академічних годин. Курс «ландшафтознавство» вивчається студентами в другому семестрі другого курсу підготовки бакалаврів-географів. Розподіл годин академічного навантаження з дисципліни представлений в нижче поданому описі.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни Денна та заочна форми навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: 01 Освіта Педагогіка	Нормативна
	Спеціальність – 014 Середня освіта (Географія)	
Модулів за видами роботи – 3	Освітньо-професійна програма	Рік підготовки: другий
Змістових модулів – 4		
Загальний обсяг годин — 150	Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота	Семестр: Другий (денна форма) Перший, другий (заочна форма)
		Лекції - 34 год. (денна форма) 4 год. (заочна форма, 2 курс, I сем.)
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,1 самостійної роботи студента – 4,9	Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр	Практичні роботи - 30 год. (денна форма)
		Самостійна робота - 86 год. (денна форма) 63 год. (заочна форма - II сем.)
		Вид контролю: - екзамен, 2 сем. (денна форма)

Вивчення ландшафтознавства в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка закріплене на природничо-географічному факультеті за кафедрою географії та геоекології.

МЕТА ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Формування розуміння студентами того, що всі геокомпоненти навколишнього природного середовища в географічній оболонці взаємопов'язані між собою, відповідно, вони утворюють ієрархічно різнорівневі геокомплекси (геосистеми), які мають певні властивості, відзначаються певним характером функціонування, динаміки та розвитку і внаслідок їх надзвичайного різноманіття підлягають упорядкуванню, ідентифікації та картографуванню й оцінці.

ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Перелік головних завдань курсу:

вивчення морфологічної структури ландшафтів;

вивчення властивостей та просторово-часової структури ландшафтних комплексів;

вивчення особливостей функціонування, динаміки та розвитку ландшафтних комплексів;

вивчення систематики та класифікації ландшафтних комплексів, типів ландшафтів Землі;

ландшафтне картографування та оцінка ландшафтних комплексів.

Перелік знань, умінь та навичок, необхідних для освоєння дисципліни:

знання головних особливостей основних і похідних геокомпонентів навколишнього природного середовища, зокрема мінералів і гірських порід, атмосферного повітря, гідросфери, живих організмів та ґрунтів;

уміння та навички з побудови різномасштабних геокомпонентних профілів.

Перелік нових знань, умінь та навичок, які отримує студент після освоєння курсу (компетентності, які студент набуде в результаті навчання):

усвідомлення наявності в географічній оболонці просторових (хоричних), часових, просторово-часових структур;

усвідомлення різнобічної взаємопов'язаності геокомпонентів та геокомплексів (геосистем), різнорівневості й ієрархічності існуючих у географічній оболонці комплексних природних утворень (ПТК, геокомплексів, геосистем, геохор);

усвідомлення наявності постійної динамічності, розвитку речовини та енергії як загалом у географічній оболонці, так і в межах геокомплексів локального масштабного рівня;

здатність пов'язувати знання щодо структурованості, динамічності геокомплексів, ландшафтів із особливостями їх антропогенної трансформації в єдине екологоцентричне спрямування;

наявність умінь та навичок щодо побудови нескладних ландшафтних карт (на рівні виділених студентом урочищ і місцевостей) та різномасштабних ландшафтних профілів.

Перелік дисциплін, засвоєння яких є необхідним для вивчення ландшафтознавства

Геологія і геоморфологія, землезнавство і картографія з основами топографії та геодезії, кліматологія з основами метеорології, гідрологія з основами океанології, ґрунтознавство, біогеографія.

Відповідальності викладача

Забезпечення студентів знаннями щодо ландшафтів, особливостей їх просторово-часового й генетичного різноманіття, динамічності й розвитку, антропогенної модифікації та значення для практичної діяльності людей.

Відповідальності студента

Оволодіння знаннями щодо ландшафтів, особливостей їх просторово-часового й генетичного різноманіття, динамічності й розвитку, антропогенної модифікації та значення для практичної діяльності людей.

Процедурне поле організації навчального процесу

Навчальний процес із засвоєння курсу має наступні складові:

прослуховування лекцій (загальна кількість – 34 годин), згідно представленої нижче *Навчальної програми*;

виконання практичних завдань (загальна кількість – 30 годин), згідно лекційних занять та представленого нижче *календарно-тематичного плану*;

системна перевірка знань під час проведення лекційних та практичних занять, в тому числі завдяки виконанню студентами тестових завдань і зокрема п'ятихвилинним під час лекційних занять;

форми перевірки знань протягом семестру – тести, колоквіуми, контрольні роботи, підготовка рефератів, поточні усні відповіді, усна та письмова відповідь під час проведення курсового екзамену.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З КУРСУ «ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО»

Змістовий модуль 1. Ландшафтознавство як наука. Морфологічна та просторово-часова структура ландшафтних комплексів.

Тема 1. Ландшафтознавство як наука. Риси історії формування ландшафтознавства та його методологічні засади. Сутність та неоднозначність поняття «ландшафт». Місце ландшафтознавства в системі наук та його зв'язки з іншими науками і практичною діяльністю людини. Внутрішня структура ландшафтознавства.

Передумови формування ландшафтознавства як науки. Витоки ландшафтознавства. Структурно-морфологічний, структурно-динамічний та сучасний етапи розвитку науки. Нові галузі ландшафтознавства, - антропогенне ландшафтознавство, меліоративне ландшафтознавство, геофізика ландшафтів, геохімія ландшафтів.

Об'єкт, предмет, методи ландшафтознавства.

Тема 2. Різноманітність диференціації географічної оболонки. Ландшафти. Різноманітність диференціації географічної оболонки. Неоднозначність поняття «ландшафт». Геокомплекси локального рівня. Ландшафт як вузлова таксономічна одиниця локально-регіонального рівня. Поняття про геосистеми, геохори, геореали.

Тема 3. Морфологічна структура ландшафтів. Фації, їх особливості, класифікація та принципи найменування. Урочища і підурочища. Місцевості. Ландшафт, - неоднозначність поняття, особливості. Ландшафти типологічні та індивідуальні. Типи рисунку ландшафтних комплексів.

Тема 4. Властивості та просторово-часова структура ландшафтних комплексів. Тополого-метричні властивості геокомплексів. Цілісність, ієрархічність, площа виявлення, «характерна площа», конфігурація, «сусідство» ландшафтних комплексів. Зональні та інтразональні властивості геокомплексів. Поняття про інтерференцію зональних та інтразональних властивостей геокомплексів. Латеральна та вертикальна структура ландшафтних комплексів. Поняття про часову та просторово-часову структуру ландшафтних комплексів.

Змістовий модуль 2. Функціонування, динаміка та розвиток ландшафтних комплексів.

Тема 1. Вертикальна структура ландшафтних комплексів. Вертикальна структура та потужність ландшафтних комплексів. Поняття про геомаси, геогоризонти, геоблоки в ландшафтних комплексах.

Тема 2. Функціонування ландшафтних комплексів. Поняття про функціонування ландшафтних комплексів. Масообмін, енергообмін та інформаційний обмін в геокомплексах. Баланс речовини та енергії в геокомплексах.

Тема 3. Динаміка та розвиток ландшафтних комплексів. Зміни ландшафтних комплексів. Специфіка понять «динаміка ландшафтного комплексу» та «розвиток ландшафтного комплексу». Потоки речовини і енергії в геокомплексах. Вік та стан геокомплексів. Сезонні стани ландшафтів. Довговічність, мінливість, стійкість та «характерний час» геокомплексів. Поняття про «стекс». Інваріант геокомплексів.

Тема 4. Антропогенні ландшафти. Роль антропогенного чинника у формуванні ландшафтних комплексів. Антропогенні ландшафти. Техногенні ландшафти. Культурні ландшафти. Поняття про природно-технічні, геотехнічні системи.

Змістовий модуль 3. Класифікація ландшафтних комплексів. Типи ландшафтів Землі.

Тема 1. Теоретичні засади систематики та класифікації ландшафтних комплексів. Загальні принципи систематики та класифікації ландшафтних комплексів. Типи ландшафтних територіальних структур. Таксономічні одиниці в класифікації ландшафтів.

Поняття про ландшафтне різноманіття.

Тема 2. Ландшафти і фізико-географічне районування. Головні риси історії фізико-географічного районування. Ландшафти та теоретичні засади фізико-географічного районування. Таксономічні одиниці при класифікації ландшафтів та при фізико-географічному районуванні. Систематика ландшафтів та фізико-географічне районування України.

Тема 3. Типи ландшафтів Землі. Аквальні та аквально-територіальні геокомплекси.

Типи ландшафтів суходолу. Зональні, інтразональні та зонально-інтразональні ландшафти суходолу.

Аквальні та аквально-територіальні геокомплекси. Донні ландшафти. Вітроприсусні та маршові ландшафтні комплекси. Донні ландшафти Чорного моря.

Змістовий модуль 4. Прикладні аспекти ландшафтознавства.

Тема 1. Ландшафтне картографування та оцінка ландшафтних комплексів. Ландшафтно-географічне прогнозування.

Ландшафтні карти, їх види та методика ландшафтного картографування.

Оцінка ландшафтних комплексів, - об'єкт, предмет, суб'єкт та принципи і методи практичної реалізації. Кількісна та якісна оцінка геокомплексів. Ландшафтно-географічне прогнозування, - методи та види. Приклади практичної реалізації ландшафтного прогнозування.

Тема 2. Моделювання геокомплексів та ландшафтний кадастр.

Поняття про моделі і моделювання у природознавстві. Класифікація моделей та загальні особливості їх використання у фізичній географії. Моделювання геокомплексів, - ландшафтний кадастр. Фізичні, математичні та графічні моделі у ландшафтознавстві.

Ландшафтний кадастр, - особливості та методика практичної реалізації.

Тема 3. Ландшафтний моніторинг. Види моніторингу навколишнього природного середовища. Гідрометеорологічний моніторинг. Гідрогеолого-меліоративний моніторинг. Специфіка ландшафтного моніторингу та його регіональна реалізація.

Тема 4. Прикладне ландшафтознавство.

Прикладне ландшафтознавство, - головні риси та види. Геоекологічні проблеми і ландшафтознавство. Ландшафтний аналіз у природоохоронній справі. Агроландшафтознавство та поняття про контурне землеробство.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичне забезпечення курсу “Ландшафтознавство” ґрунтується на:

- ✓ розробленій автором навчальній програмі та існуючих друкованих й електронних навчальних матеріалах різних авторів (конкретика – нижче);
- ✓ розробленому автором лекційному курсі, який представлений студентам в електронному варіанті (комп'ютерний клас природничо-географічного факультету);
- ✓ розроблених автором тестових завданнях, системі їх фіксації та оцінювання;
- ✓ спрограмованих автором практичних завданнях;
- ✓ розроблених автором до кожної з тем курсу понятійно-термінологічного апарату та географічної номенклатури (прикладні подаються);
- ✓ представленому переліку екзаменаційних питань (див. нижче).

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва розділу, тема заняття	Кількість аудиторних годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійні заняття
Змістовий модуль 1. Ландшафтознавство як наука. Морфологічна та просторово-часова структура ландшафтних комплексів.				

1.	Ландшафтознавство як наука. Риси історії формування ландшафтознавства та його методологічні засади.	2	2	8
2.	Різномірність диференціації географічної оболонки. Ландшафти.			8
3.	Морфологічна структура ландшафтів. Типи рисунку ландшафтних комплексів.	4		8
4.	Властивості та поняття про просторово-часову структуру ландшафтних комплексів.	2	2	8
<i>Змістовий модуль 2. Функціонування, динаміка та розвиток ландшафтних комплексів.</i>				
5.	Латеральна та вертикальна структури ландшафтних комплексів.	2	2	4
6.	Функціонування ландшафтних комплексів.	2		4
7.	Динаміка та розвиток ландшафтних комплексів.			4
8.	Аквальні та аквально-територіальні геокомплекси. Антропогенні ландшафти.	2		4
<i>Змістовий модуль 3. Класифікація ландшафтних комплексів та типи ландшафтів Землі. Фізико-географічне районування.</i>				
9.	Теоретичні засади систематики та класифікації ландшафтних комплексів.	2	2	8
10.	Класифікація та систематика ландшафтів світу за А.Г. Ісаченком. Типи ландшафтів Землі.			
11.	Теоретичні засади фізико-географічного районування	2		8
<i>Змістовий модуль 4. Прикладні аспекти ландшафтознавства</i>				
12.	Ландшафтне картографування та оцінка ландшафтних комплексів.	2	2	12

13.	Ландшафтний кадастр. Ландшафтний моніторинг. Моделювання геокомплексів та ландшафтно-географічне прогнозування. Прикладне ландшафтознавство. Ландшафтознавство у сфері містобудівної, сільсько-господарської та природо-охоронної діяльності.	2		12
Всього		34	30	86

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА

Друковані джерела інформації

Основна література

1. Исаченко А.Г., Шляпников А.А. Природа мира: Ландшафты. – М.: Мысль, 1989. – 504 с.
2. Ландшафти (шкільна учбова карта). М-б 1:1 000 000 / О.М. Маринич, В.М. Пащенко, О.М. Петренко, С.В. Міхелі. – К: НПІР, 1997 (Кафедра географії та геоecології ЦДПУ)
3. Національний атлас України. - К.: Картографія, 2007. – 435 с.
4. Міллер Г.П., Петлін В.М., Мельник А.В. Ландшафтознавство: теорія і практика: Навч. посібн. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 172 с.
5. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства. – К.: Абетка-НОВА, 2002. – 184 с.

Додаткова література

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : в 2 т. / М.Д. Гродзинський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – Т. 1. – 431 с. (*Електронний варіант усієї книги в комп'ютерному класі ПГФ*)
2. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: в 2 т. / М.Д. Гродзинський. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – Т. 2. – 503 с. (*Електронний варіант усієї книги в комп'ютерному класі ПГФ*)
3. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. – Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с.
4. Калесник С. В. Общие географические закономерности Земли. – М.: Мысль, 1970. – 283 с.
5. Кривульченко А.І. Сухі степи Причорномор'я та Приазов'я: ландшафти, галогеохімія ґрунто-підґрунтя / А.І. Кривульченко. – К.: Гідромакс, 2005. – 345 с.
6. Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья: географические основы хозяйственного освоения / Под ред. Г.И. Швебса. – Л. : Наука, 1988. – 303 с.
7. Мильков Ф.Н. Антропогенное ландшафтоведение, предмет изучения и современное состояние // Вопросы географии. – М.: Мысль. – 1977, № 106. С. 11-27.
8. Николаев В.А. Проблемы регионального ландшафтоведения. – М.: Моск. гос. ун-т, 1979. – 160 с.
9. Пащенко В.М. Теоретические проблемы ландшафтоведения. – К.: Наук. думка, 1993. – 283 с.

10. Пащенко В.М. Методологія постнекласичного ландшафтознавства. – К.: Ін-т геогр. НАН України, 1999. – 284 с.
11. Ретеюм А.Ю., Мухина Л.И. Природа, природные комплексы и геосистемы // Природа, техника, геотехнические системы. – М.: Наука, 1978. – С. 47-69.
12. Физико-географическое районирование Украинской ССР / Под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича, А.И. Ланько/. – К.: Киев. гос. ун-т, 1968. – 683 с.
13. Blij H.D., Muller P.O. Geography: realms, regions, and concepts. – New York – Toronto: The Pennsylvania State University, 1995 - 1998. – 539 pp. + Appendix, References and Further Readings (R 1-16), Glossary (1-13), List of Maps and Figures (1-4), Geographical Index (Gazetteer) (I 1-14).

Електронні інформаційні ресурси

1. Електронний варіант лекцій професора А.І. Кривульченка з курсу «Ландшафтознавство», який представлений в комп'ютерному класі природничо-географічного факультету ЦДПУ імені Володимира Винниченка (варіант від 7.09.2018 р.).
2. Електронний варіант даного силабусу, який представлений в комп'ютерному класі природничо-географічного факультету ЦДПУ імені Володимира Винниченка (варіант від 17.02.2020 р.).

Інтернет-ресурси

1. Воловик В.М. Ландшафтознавство. Курс лекцій. Навч. посібник. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2018. – 254 с. (<http://library.vspu.net...>).
2. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Ландшафтознавство ... Підручник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. — 444 с. (<https://www.twirpx.com/file/1560338/>).
3. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: Теорія і практика: Навчальний посібник / В.М. Гуцуляк. - Чернівці: Книги - XXI, 2008.- 168 с.

ВИМОГИ ВИКЛАДАЧА ТА ПОЛІТИКА ВИСТАВЛЕННЯ БАЛІВ

Вимоги професора А.І. Кривульченка до лекційних занять

Лекції – це виклад теоретичного матеріалу, відповідно, вимоги професора А.І. Кривульченка до лекційних занять є наступними:

- присутність на заняттях;
- уважне, вдумливе сприйняття змісту теоретичного матеріалу з конспектуванням головних тез лекції;
- активність студентів в ході комунікації з лектором із відповідним виведенням у кінці семестру «коефіцієнта розумової активності» (КРА/л) студента;
- обов'язкова участь у проведенні п'ятихвилинних тестувань знання поточного теоретичного матеріалу (приклад тестових завдань подано нижче).

Приклад фрагменту традиційного дидактичного тестового завдання з курсу

«Ландшафтознавство»

(Фрагмент розділу – «Морфологічна структура ландшафтів.

Типи рисунку ландшафтних комплексів»)

5. Урочище – це:
- А. форма рельєфу
 - Б. геокомпонент географічної оболонки
 - В. геокомплекс локального рівня
6. Діагностичною ознакою ідентифікації фацій є:
- А. елемент форми рельєфу
 - Б. біогеоценоз
 - В. тип ґрунту
7. Прикладом дифузного типу рисунку ландшафтної структури може слугувати такий геокомплекс як:
- А. центральна частина Придніпровської височини з поширенням плакорів і численних долин річок;
 - Б. узбережжя моря;
 - В. межириччя Дніпра – Молочної з активним поширенням падинних геокомплексів.

Вимоги професора А.І. Кривульченка до практичних занять

Практичні заняття – це закріплення знань теоретичного матеріалу на основі виконання студентами певних практичних завдань, відповідно, вимоги професора А.І. Кривульченка до практичних занять є наступними:

- присутність на заняттях;
- вивчення попередньо розглянутого на лекційних заняттях теоретичного матеріалу;
- системна робота над понятійно-термінологічним апаратом з ландшафтознавства (в якості прикладу нижче подано фрагмент понять і термінів);
- своєчасне виконання практичних завдань;
- активність студентів в ході комунікації з лектором із відповідним виведенням у кінці семестру «коефіцієнта розумової активності» (КРА/пр) студента;
- застосування колоквиумів (бесід) із метою з'ясування стану знання поточного матеріалу, виконання практичних робіт для тих студентів, які відзначаються незадовільним навчанням, – прогулами занять, низькими балами з виконання тестових завдань, дуже низьким коефіцієнтом розумової активності, відсутністю або несвоєчасністю виконання практичних завдань.

Приклад понятійно-термінологічного апарату

1. ландшафти типологічні
2. ландшафти індивідуальні
3. ландшафт зональний
4. ландшафт інтразональний
5. геомаса ландшафтна
6. геогоризонти ландшафтні
7. масообмін в ландшафті
8. енергообмін в ландшафті
9. фізико-географічне районування
10. ландшафтний моніторинг
11. інваріант ландшафту
12. геохора

Політика виставлення балів

За роботу протягом семестру студент може отримати максимальну кількість балів – 60. Ці бали будуть враховуватись, разом із максимальними 40 балами в ході проведення екзамену. Накопичення 60 можливих доекзаменаційних балів складається з наступних видів роботи:

- суми балів за виконання тестових завдань;
- суми балів за виконання практичних завдань;
- суми балів, відповідно до «коефіцієнтів розумової активності» ((КРА/л, КРА/пр);
- результатів проведення колоквиумів для певної групи студентів.

Результати виконання завдань під час проведення лекцій та практикумів фіксуються у відповідній таблиці (приклад подано нижче).

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕСКЛАДАННЯ ЕКЗАМЕНУ

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F в ЄКТС) за результатами семестрового контролю, студент обов'язково здійснює перескладання екзамену.

Для отримання позитивної оцінки з балом не менше 60 студент має виконати наступне:

представити виконані практичні роботи з відповідним їхнім позитивним оцінюванням;

виконує комплексну контрольну роботу за завданнями із тем усіх передбачених навчальною програмою змістових модулів.